

Datum

15 april 2022

Onderwerp

Input VNG voor debat opvang Oekraïense vluchtelingen do. 21 april

Geachte dames en heren,

Op 21 april debatteert u met het kabinet over opvang van Oekraïense vluchtelingen en over het asiel- en vreemdelingenbeleid. Op beide terreinen werken rijk en gemeenten samen. Hieronder gaan we achtereenvolgens in op de opvang van Oekraïense vluchtelingen en daarna op zaken die met het asiel- en vreemdelingenbeleid te maken hebben.

We roepen u vooral op de opvang van reguliere asielzoekers en Oekraïense vluchtelingen in samenhang te bezien. Op onze gemeentehuizen komen de twee trajecten immers samen. Dat betekent dat het kabinet een antwoord moet hebben op de vraag wie de regie heeft en waarop en wie stuurt. Het vraagt om een duidelijke governance. Er is een DG Oekraïne benoemd. Wij vragen ons echter af hoe de verbinding wordt gelegd met de reguliere asielopvang. De opvang van Oekraïense vluchtelingen en de opvang van reguliere asielzoekers komen samen in de gemeente, heb daar oog voor. Het vergt parallel werken aan een helder integraal plan waarbij opvang van Oekraïners en de reguliere opvang in samenhang met elkaar worden gebracht.

De hoofdpunten zijn verder:

1. Oekraïense vluchtelingen

Voor gemeenten gelden drie criteria voor de opvang:

- Uitlegbaar: zorg dat opvangregelingen voor Oekraïners congruent zijn met die voor de eigen inwoners én voor vluchtelingen met een verblijfsstatus. We zullen ook van een onorthodoxe aanpak weer moeten komen tot democratisch gelegitimeerde besluitvorming op lokaal niveau.
- Uitvoerbaar: maak een einde aan de versnipperde departementale aanpak en regel niet alles dicht; houdt ruimte voor aanpassingen.
- Betaalbaar: zorg dat alle kosten van gemeenten reëel, eenvoudig en integraal worden vergoed, niet alleen voor de opvang sec maar ook voor onderwijs, leefgeld, arbeidsmarktbeleid, wonen en zorg.

2. Asiel- en vreemdelingenbeleid

- Opvangplekken: versnelde uitvoering van de Flexibiliseringsagenda is noodzakelijk. Dat betekent voldoende budget voor gemeenten en flexibiliteit voor het COA. Het COA moet mee kunnen bewegen met de schaal van gemeenten/kernen.
- Huisvesting: volg de adviezen op uit het rapport 'Een thuis voor iedereen'.

1. Oekraïense vluchtelingen

Zie ook in de bijlage de ledenbrief die de VNG onlangs naar de gemeenten stuurde over de opvang van Oekraïense vluchtelingen. Het bevat een uitgebreide opsomming wat gemeenten allemaal doen op dit vlak.

Uitlegbaar

Bij onze gemeentehuizen melden zich álle mensen aan het loket: onze inwoners, vluchtelingen met een verblijfsvergunning en sinds kort vluchtelingen uit de Oekraïne. Allen zijn op zoek naar een woning, hebben een uitkering nodig, onderwijs of zorg. Voor gemeenten zijn zij allen gelijk. Gemeenten willen en kunnen niet anders dan hen allen gelijk behandelen. Dat betekent concreet dat we er collectief voor moeten waken dat regelingen die nu getroffen worden voor Oekraïense vluchtelingen congruent zijn met regelingen voor andere mensen. De leefgeldregeling voor Oekraïense vluchtelingen moet niet hoger zijn dan de bijstandsuitkering van onze eigen inwoners. Bij de verdeling van woningen – een verhaal van krapte, zie ook hieronder – moeten onze inwoners (ouderen, mensen met een beperking, starters etc.), statushouders én Oekraïense vluchtelingen op gelijke wijze in aanmerking komen.

Als wij bepaalde beslissingen op dit vlak niet meer uit kunnen leggen, voorzien we dat het draagvlak voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen snel zal afnemen. Ook het kabinet dient hier oog voor hebben.

Het is nu crisis: er moet acuut een oplossing worden gevonden voor de opvang van Oekraïners en dat gaat met onorthodoxe middelen. Het is echter reëel er van uit te gaan dat de Oekraïners hier langere tijd zullen verblijven of dat zij over een langere periode naar Nederland zullen vluchten. Dat betekent dat de tot nu toe gebruikte onorthodoxe aanpak vervangen moeten worden door democratisch gelegitimeerde besluitvorming. Op lokaal niveau betekent dat dat de gemeenteraad weer het laatste woord dient te krijgen. We roepen u op er bij de minister op aan te dringen daar de nodige stappen voor te zetten.

Uitvoerbaar

Uitlegbaarheid van beleid is de eerste stap, de volgende is uitvoerbaarheid van beleid. We krijgen hier te maken met zaken als:

1. Krapte op de arbeidsmarkt: gemeenten hebben veel mensen nodig om de opvang van Oekraïense vluchtelingen te organiseren en die zijn er, kortweg gezegd, niet. Dat geldt niet alleen voor gemeenten. In het onderwijs is ook extra personeel nodig, net als in de zorg of in de bouw.
2. Krapte op de woningmarkt. Dat betekent dat gemeenten moeten improviseren om Oekraïense vluchteling op te kunnen vangen. Dat kan tot problemen met aanbestedingseisen leiden. Ook zijn er minder bonafide ondernemers die proberen snel winst te maken met onroerend goed dat niet of veel minder geschikt is voor bewoning.
3. Versnipperd rijksbeleid: de departementen van J&V, BZK, OCW, SZW en VWS werken onvoldoende samen. Ieder departement informeert gemeenten afzonderlijk en organiseert de eigen bekostiging.

We moeten er van uitgaan dat Oekraïense vluchtelingen voor een langere periode in Nederland verblijven. Waar via het COA een systeem is opgezet om vluchtelingen met een asielstatus op te vangen en te verspreiden over het land, kan dat met Oekraïners niet. Zij hebben een andere juridische status. Ze hoeven geen visum aan te vragen of een asielverzoek in te dienen. Ze zijn beter te vergelijken met buitenlandse toeristen. Ze kunnen gaan en staan waar ze willen in Nederland. Dat betekent dat het voor gemeenten lastig is deze mensen in beeld te krijgen en te houden. We dienen tevens de veiligheid van Oekraïners in het oog te houden, om de risico's te verkleinen dat zij te maken krijgen met arbeidsuitbuiting of in handen vallen van mensenhandelaars.

In alle plannen wordt tot op heden uitgegaan met de komst van 150.000 Oekraïners. Dat is een enorm aantal, bijvoorbeeld afgezet tegen de ongeveer 35.000 'reguliere' vluchtelingen. Zo'n grote groep zorgt – ook al zijn behoorlijk wat Oekraïners financieel en anderszins zelfredzaam – voor heel veel druk op het voorzieningenniveau, denk aan het onderwijs of de (jeugd)zorg. De Nederlandse reflex is om te eisen dat onderwijs en zorg van af dag één tip top in orde moet zijn en dat vast te leggen in allerlei regelgeving. Wij pleiten er voor dat niet te doen. Regel niet alles dicht, verwacht niet meteen topniveau. Stel in plaats daarvan de verwachtingen bij, geef de kans de voorzieningen geleidelijk op orde te brengen en laat ruimte voor improvisatie en aanpassingen. Dat zorgt voor minder stress.

Betaalbaar

Gemeenten hadden de voorkeur financiële compensatie voor hun werk te ontvangen zoals ook geregeld was als bij de aanpak van corona. In plaats daarvan heeft het kabinet gekozen voor een specifieke uitkering (SPUK) waarmee gemeenten de gemaakte kosten voor de opvang vergoed krijgen. Dat gaat echter alleen over opvang sec, denk aan de huur van panden en de kosten voor inrichting. Zo'n SPUK kent ook veel administratieve verantwoordingslasten. Gemeenten proeven daarin een grondhouding bij het rijk waar weinig vertrouwen uit spreekt. Het grootste probleem is echter dat gemeenten voor alle andere aspecten van de opvang met afzonderlijke departementen in overleg moeten. Met OCW over scholen en onderwijs, met BZK over wonen, met VWS over (jeugd)zorg, met SZW over leefgeld en toeleiding naar de arbeidsmarkt en met J&V over de algehele coördinatie.

Voor gemeenten is dat – diplomatiek gezegd – een suboptimale gang van zaken. Daarom roepen wij u op er bij het kabinet op aan te dringen te komen tot een integrale, eenvoudige en reële kostenvergoeding voor gemeenten van alle zaken die wij moeten regelen voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen.

2. Asiel- en vreemdelingenbeleid

Opvangplekken

Gemeenten kunnen zich vinden in de Uitvoeringsagenda Flexibilisering asielketen. Deze moet versneld worden uitgevoerd. Daarvoor zijn nodig:

- vier gemeenschappelijke vreemdelingenlocaties (GVL's) zoals Ter Apel, verspreid over Nederland;
- Sobere opvanglocaties voor overlast gevende asielzoekers en versnelde terugkeerprocedure;
- Meer opvanglocaties voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv).

De flexibilisering is niet meteen geregeld. Het vereist afdoende budget voor gemeenten te komen tot gemengde opvang- en huisvestingslocaties. De verdeelsleutel van de Uitvoeringsagenda moet gehanteerd worden, zodat statushouders op een evenredige wijze over Nederland verdeeld worden. Het betekent ook dat het COA mee moet kunnen bewegen in de gevraagde flexibiliteit en opvanglocaties moet realiseren die passen in buurten en wijken.

Recent is er discussie ontstaan over de vraag of het Rijk gemeenten een aanwijzing kan geven om reguliere opvangplekken af te dwingen. Voor de VNG is dit instrument 'the last resort', dat alleen geloofwaardig kan worden toegepast als alle andere instrumenten al beproefd zijn en beleid en uitvoering ook aan rijks zijde op orde zijn. In alle gevallen vraagt dit om een deugdelijk en helder proces met een escalatieladder.

Huisvesting

De adviezen uit het rapport '[Een thuis voor iedereen](#)' moeten worden opgevolgd. Gemeenten hebben de taak reguliere woningzoekenden en alle aandachtsgroepen (waaronder statushouders en mensen uit Oekraïne) te huisvesten. Dat vergt een integrale aanpak, waar bij zaken aan de orde moeten komen als:

- Grondontwikkeling: neem als overheid zelf een positie in. Dat geldt zowel voor opvang als voor huisvesting van asielzoekers en statushouders tot en met huisvesting voor starters, studenten etc.. Dit kan niet aan de markt worden overgelaten;
- Gelijktijdig met bouwen dient de fysieke en sociale infrastructuur ontwikkeld te worden. Het ministerie van I&W zou hierop gecontroleerd op moeten sturen, vanuit een eenduidige nog te ontwikkelen integrale Rijksvisie. Van daaruit zou vervolgens een interdepartementale aanpak tot stand moeten komen;
- Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) heeft ook een rol. Nu staat winstmaximalisatie voorop bij het RVB. Dat is niet onbegrijpelijk maar sociale opvang en de huisvestingsopgave vragen om een andere bedrijfsfocus;
- Binnen de hierboven beschreven kaders dient er een noodfonds opgezet te worden voor bouwen en transformeren. Onderzocht moet worden of desnoods panden kunnen worden gevorderd van investeerders die kantoren langjarig laten leegstaan en die zich nu voor de opvang van Oekraïners melden omdat ze een mogelijkheid tot snelle winst zien. Dergelijk vastgoed kan getransformeerd worden tot een woonbestemming voor alle doelgroepen.